

EN STAFET GIVET VIDERE

Om en litterats forsøg gennem 25 år på at forstå og bruge
fænomenologi i studiet af litteratur

Af Bo Hakon Jørgensen

Jeg vil i den følgende artikel fortælle om min egen vej ind i fænomenologien for om muligt at gøre det lettere for eventuelle efterfølgere hurtigt at lægge mine vanskeligheder bag sig og komme længere, end jeg gjorde, i den forståelse af bevidstheden og verden, som det handler om i fænomenologien.

I sin bog *Was ist Phänomenologie?* (2019) indleder Alexander Schnell med følgende motto af Husserl (1859-1938):

[...] uden at have fattet det særlige i den transcendentale indstilling og tilegnet sig den fænomenologiske grund kan man selvfølgelig bruge ordet "fænomenologi", men sagen har man ikke. (min oversættelse)

Hvad er "den transcendentale indstilling"? Det er en rettethed mod de betingelser i mit eget jeg, der a priori gør, at jeg kan erkende empiriske ting. Et godt eksempel på, hvad det transcendentale liv er, giver en anden filosof, Michel Henry (1922-2002), som jeg senere kommer tilbage til. Henry taler om den syge person, som medicinvidenskaben aldrig må reducere til bare et objekt; i stedet må man respektere, at der er en slags levende ånd i personen helt forskellig fra sygdommen, som man kunne kalde den transcendentale instans i vedkommende.

Fænomenologi handler altså først om denne instans og dens muligheder og betingelser i jeget, inden fænomenologien handler om verden. Men de to, bevidsthed og verden, er for

Husserl forbundne i en korrelativitet (dvs. to variable, der påvirker hinanden). "Den fænomenologiske grund" er følgelig at opfatte bevidsthed som prøvende og afsøgende og bestemt ikke direkte rettet mod en objektiv yderverden, men efter en bevidsthedens reference til sig selv, så også mod disse ydre ting. Man skal altså acceptere, at man i bevidstheden har et erfarbart, fungerende område, det transcendentale, som ikke logisk kan analyseres, men at dette er udspring for alle andre betingelser i bevidstheden. 'Fænomenologisk' betyder da – ordet vil blive brugt utallige gange i det følgende – at man taler ud fra dette prøvende, afsøgende og forklarende forhold til menneskelig bevidsthed, som noget *fremtræder* for. Og det betyder så, at sagen i fænomenologien er fænomenerne, dvs. tingene i deres mulige fremtrædelser (for et opfattende subjekt), som Schnell også formulerer det.

Fænomen – en genstand rullet ind i betydning

Jeg har den ide, at hvis man forstår, hvad et *fænomen* er, så har man det lettere med alle de vanskelige ord og begreber, men også med selve tænkemåden i det, som udgør videnskaben om fænomener: fænomenologien. Læg hertil nyere afledninger af 'fænomen' som 'fænomenalisering' og 'fænomenalitet', så er de fleste vist allerede stået af. Alene det at udtale ordene kalder på mange dages træning og har sikkert haft indflydelse på tænkemådens udbredelse. Desuden er fænomenologer, som afdøde professor Jørgen Dines Johansen sagde, "meget lange i spyttet", hvilket kan udlægges som en tendens til vævende og luftige forklaringer. Men dem har de, fordi de taler fra en usynlig men faktisk inderverden midt ind i yderverdenen og forklarer sig for denne ydre verden, der modsat forstår sig selv som objektiv.

Hvad er et fænomen?

Lad os tage en tilfældig samling af ordet 'fænomen' i brug som et udgangspunkt for at forstå, hvad der er kernen i fænomenologien:

- 1) "Håland, dette norske fænomen"
- 2) "Årstider som psykologiske fænomener"
- 3) "... så var søbadene altid et meget omskifteligt fænomen"
- 4) "... viser sig for os som sanselige fremtrædelser, som fænomener"
- 5) "Fænomener har deres tid, folk har det forskelligt"
- 6) "I betragtning af, at ægteskabet er et universelt fænomen, er der bedrevet påfaldende lidt filosofi om det."
- 7) "Frygten for ikke at have anerkendt en person eller et fænomen"
- 8) "Alle livets fænomener, elskov og død, ulykkelig kærlighed"

1) "Håland, dette norske fænomen" antyder, at der er en særlig norsk kraft i denne fodboldspiller, stor stærk, blond og 2 m høj, og så er mængden af mål, han scorer, uden grænse. Han kunne godt minde om de evige norske sejre i skiskydning, altså uovervindelig. Og denne ekstra betydning indgår nok i ordene 'dette norske fænomen'. Den udadstrålende styrke med den endnu ikke fastlagte grænse for antal mål, altså en *potentialitet*, der stadig er i gang. Derfor først referencen til "genstanden", Håland, og så betydningerne "rullet" omkring ham uden særlig forklaring, der imidlertid senere kan udfoldes, foreløbig sammenfattet i ordet 'fænomen'.

2) "Årstider som psykologiske fænomener" siger så meget som, at årstiderne kan afhænge af personers psyke (om man holder af dem eller ej), eller de kan udtrykke psykologiske tilstande, dvs. en ikke fastsat mængde af ikke præcist afgrænsede glæder eller smerter. I hvert fald er 'årstiderne' rykket ud af normal brug som meteorologisk begreb. Genstanden er årstiderne, og de kan så tolkes psykologisk eller anvendes psykologisk. Her betyder 'fænomen' nærmest *område af betydninger*, fx ikkepræciserede 'vinterstemninger i sindet midt om sommeren'.

3) "... så var søbadene altid et meget omskifteligt fænomen", dvs. at stederne, man kunne bade fra, skiftede, og hvem, der badede kunne variere meget, men at trangen til at bade som noget, mennesker gør, var konstant og foregik gennem en rum tid. Badet er genstanden, hvorom den menneskelige praksis skifter set over en længere periode. Fænomenet 'søbad' *omskriver* altså en varierende praksis omkring det faste: udendørsbadet.

4) "... viser sig for os som sanselige fremtrædelser, som fænomener", dvs. noget, der træder frem for os, og vi mærker det i vores indre sanser. Sanselige fremtrædelser er sat lig med fænomener, dvs. at fænomenet bliver sanset, har en sansekvalitet, er levende også for den, som læser ordet 'fænomen'. De viser sig for os i og med, at vi oplever dem som dækkende for en sag, uden at betydningen egentlig er særlig klar. Der er kort sagt et *eksistenspostulat* i ordet 'fænomen'. Betydningerne hævdes at være til, de kan sanses og måske senere afklares. Når det sanselige påpeges, kan det være for ikke at få 'fænomen' opfattet som metafysik.

5) "Fænomener har deres tid, folk har det forskelligt". Fænomener er noget mellemmenneskeligt (folk) og noget tidsbundet. Hvorfor? Fordi de ikke kun er reference til genstande, men er betydningsbårne, og betydninger forgår med nye generationer. Fænomener er ikke individuelle, men deles af flere (folk). Alligevel ligger der i formuleringen også det, at fænomener er *igangværende tydning*, men endnu ikke helt præciseret.

6) "I betragtning af, at ægteskabet er et universelt fænomen, er der bedrevet påfaldende lidt filosofi om det." Ægteskabsindgåelse findes i de fleste kulturer, men med forskellige retningslinjer. Det er altså *enheden* – ægteskab – i dets mange forskellige udgaver, og at de stadig foregår i deres *forskellighed*, der gør det til et fænomen.

7) "Frygten for ikke at have anerkendt en person eller et fænomen". Fænomen er noget levende, der foregår med mennesker og

mellem dem, og det er lige så vigtigt at anerkende som en person, det enkelte menneske. Det enkelte menneskes handling er dog kun en del af et fænomen, og derfor er rækkefølgen i citatet personen før fænomenet. Der skal *flere* personer til et fænomen.

8) "Alle livets fænomener, elskov og død, ulykkelig kærlighed". Disse hændelser eller begivenheder løftes op til at være fænomener, dvs. tillægges betydning som livsdefinerende, som dem, historier om liv koncentrerer sig om. Men der ligger også en nedskrivning af hændelserne ved at kalde dem fænomener. Den eksistentielle individuelle oplevelse af dem fortønes til fordel for en *udbredt* opfattelse af dem. Og disse opfattelser er så almene, at det står frit for at lægge lignende til som fx tab, sygdom og fiasko.

Samlet kan vi sige, at der indeholdt i et fænomen er en reference til en genstandskerne, som er blevet næsten usynlig af omgivende betydninger. Fænomenet er en luftig forestilling, der henviser til en genstandsagtighed, som det ikke selv har! Ved at kalde noget for et fænomen rettes der tillige en appel til tilhøreren om at godkende betydningen, som udpegeren har angivet et omrids af. En person uden for fænomenet udpeger det som en iagttagelse, der tildeles en vis betydning, men endnu afventer verifikation af den. Det er i sig selv en mængde eksempler, der sammenfattes og karakteriseres med ordet 'fænomen', nærmest efter 3-tallets kategori, hvor 1 eller 2 gange ikke danner et fænomen, men 3 gør: En løber på en sti, lidt senere en anden, men først den tredje udløser den irriterede fænomenalisering: løberi (dvs. skabelsen af fænomenet = fænomenalisering af 'at løbe'). Fænomenet er en forestilling som udtrykt i sprog henviser til genstanden, men ikke har den i sig selv som andet end ordet for den. Så fænomenet hører til i bevidstheden, hvor der ikke er mange faste holdepunkter, men det er dette område, fænomenologien har sat sig for at bestemme og beskrive. Fænomenaleringen, som foregår i bevidstheden, sker med udgangspunkt i bevidsthedens transcendentale "instans". Det, der foregår i bevidstheden, når vi møder omverdenen

og fænomenaliserer den, er, at vi omdanner den til fænomen for overhovedet at kunne have den i bevidstheden. Fænomenaliseringen laver en betydningsring omkring genstandsreferencen, hvor indenfor ekstra tilføjelser, endnu ikke "opfundne", kan finde sted. Fænomenet er et mulighedsrum med en vis grænse.

Når man i fænomenologiens start o. 1900 talte om at "gå til sagen selv", var det netop de vekslende betydningers luftige lag omkring genstandshenvisningen, man prøvede at reducere bort med époque, reduktion, eidetisk variation og væsensskuen (de 4 led i den fænomenologiske metode). Man ville ind til den nøgne sag selv, frigjort fra alle tolkninger og tillagte betydninger. Og fænomenologien sigtede da mere på beskrivelse af omverdenens sager i form af lange kataloger af rundgange om de udvalgte ting. Senere forstod man klarere, at netop dette luftige betydningslag var fænomenaliteten som karakteristisk for den menneskelige bevidstheds måde at fungere på. Og det skete ud fra en bevidsthedsinstans eller et sted, hvis 'sted' overhovedet er det rigtige ord for 'transcendentaliteten', og fænomenologien kaldt for den transcendentale.¹ Der er ikke skygge af objektivitet over dette sted, men vores bevidstheds måde at fungere på, vores erfaring, viser, at området må være til som en slags åndelig beslutningsudstikker. Hvad der har fået Alexander Schnell til karakterisere fænomenologien som metafysik.² Men den er jo dog også bundet til den menneskelige erfaring af omverdenen, så ren metafysik er den heller ikke. Immanuel Kant forstod fænomenet som "en erfaret genstand" (i Lübbcke, 1983, s. 147), Husserl som en "formodet og fastholdt betydning" (af en genstandsagtighed må man formode? Citeret i Schnell, 2019, s. 46).

¹ Michel Henry, som nævnes senere, siger i bogen *Inkarnation* (2000), "at åndens virkelige navn er det transcendentale livs" (§ 39), således at man tilnærmelsesvist kan forstå det transcendentale som det åndelige.

² Samme Michel Henry siger dog i § 41 i *Inkarnation*, at "fænomenologien forholder sig bevidst til fænomenet, og modsætter sig principielt metafysikken, som *det (fænomenet) viser sig i sig selv*, og det vil sige i verden eller i livet".

Det er altså i mødet med omverdenen, at bevidstheden begynder at fænomenaliserer, sætter en erfaring af genstanden i sprog og forestilling og derigennem fastholder sin egen, transcendentale, betydningsverden, der i sig har repræsentationer (fænomenerne) for den ydre verdens genstande. På denne måde drejer fænomenologien sig om denne luftige (upræcise) betydningsverden, som ikke desto mindre udgør menneskets virkelighed.

Selv om fænomenologien står i udveksling med den ydre verdens genstande, så er dens virkelighed ikke her, men langt mere i de indre menneskelige akter og deres beslutningsprocesser. For der er altid noget *før* verden ... i den menneskelige bevidsthed, nemlig evnen til at opfatte den og tillægge den betydning, og denne evne udgår fra transcendentaliteten som instans. For Heidegger betyder fænomen 'det som træder ind i lyset' (1927/2007, s. 48 ff.), altså det, som træder frem fra baggrunden af noget andet. Og ud fra denne definition har hele fænomenologien at gøre med det, som *fremtræder* for subjektet såvel i den indre verden som i den ydre. At lade noget træde ind i lyset, at få noget til at fremtræde og at tillægge det betydning – er den samme menneskelige bevidsthedshandling. Lyset er et andet udtryk for bevidstheden.

Vanskeligheden ved at acceptere transcendentaliteten

Fænomenologien retter altså opmærksomheden hen mod det "sted", hvorfra menneskelige beslutninger, følelser og handlinger udgår. Det er, som sagt ikke noget sted, måske snarere en instans, måske et jeks sig. Men det er afgjort selve menneskets følelse af at være levende og virkelig, der udgår herfra, når det efterprøver sig selv og i dette fornemmer sig selv som levende.

Det sværeste for moderne mennesker, bundet i tiltroen til objektiviteten i yderverdenen, er at acceptere dette luftige "sted" i bevidstheden som deres egentlige virkelighed. Har de imidlertid accepteret det, åbner der sig et væld af muligheder for at tænke forskellige fagområder ud fra fænomenologien. Man vil da møde

ordet 'fænomenologi' anvendt som et slags mantra, fx 'en fænomenologisk tilgang' eller 'en fænomenologisk struktur' eller 'en fænomenologisk status', som altså betyder, at "tilgangen" er ud fra erfaringen, sådan som den fremtræder for og opfattes af mennesket. En 'fænomenologisk struktur' er da ligeledes en struktur, der ikke er påvist ved bevis, men opfattet som en struktur af en bevidsthed og dermed af princip relativiseret. Man kan godt blive træt af dette mantra, men det er altså for at angive, at der tales om en anden virkelighed end den ydre verdens objektivitet, nemlig den menneskelige virkelighed: bevidstheden. Den refererer nok til omverdenen som i fænomenets genstand, men ruller den ind i sine betydninger, så genstanden næsten mister sin genstandsagtighed i bare betydninger og disses ord.

Fænomenologi som trend 1995-2010

Det ovenstående var ikke ganske klart for mig fra begyndelsen i min interesse for fænomenologien tilbage fra omkring 1996. Jeg kom fra ønsket om at opstille en bedre litterær prosaanalyse til fænomenologien, som jeg bl.a. læste om i Dan Zahavis *Husserls fænomenologi* fra 1997. I 2003 udarbejdede jeg en hel analysestrategi på fænomenologisk grundlag, dvs. ud fra hvordan teksten fremtræder for læseren. Bogen hed *Intentionalitet. Om litterær analyse på fænomenologisk grundlag*, og, som titlen angiver, gik den ud fra intentionen eller hensigten med værket. Det var den, der skulle være analysens slutmål. Heri lå for mig klart en forlængelse af Aage Henriksens begreb om "motiveret handling" som det at forstå et andet menneske eller et kunstværk ud fra dets hensigtsbestemte motiver til at handle og tænke. Men i øvrigt var tiden omkring 2000 herhjemme præget af udgivelser om fænomenologi og litteratur, bl.a. Thomas Illum Hansens *Tidens øje – rummets blik. Om fænomenologisk litteraturteori* (2001). Sammen med ham og filosofen Søren Harnow Klausen lavede jeg dengang et netværk for litteratur og fænomenologi på SDU. Og i 2008 skrev Thomas Illum Hansen afsnittet "Fænomenologisk læsning" i den vigtige 2. udgave af *Litteraturens tilgange*. Selv skrev jeg endnu senere,

nemlig i 2014, hvor fænomenologibølgen var klinget af – og jeg blevet emeritus – en bog om analyse af prosastil, *Møder med mere*. Heri refererer jeg (s. 111) en tysk fænomenolog, Eckhard Lobsien, for sammenhængen mellem litteratur og fænomenologi:

Fænomenologien reducerer ned mod strukturen i de transcendente forudsætninger. Litteraturen gør det modsatte ved pluralisering [...]. Fænomenologien søger altså mere efter essensen i bevidstheden, medens litteraturen gennem eksempel på eksempel i tekstens udfoldelse 'gentager' sig i variationer af det samme. Nedad, indad gennem reduktionens trin i fænomenologien – opad, udad ad samme trin i litteraturen.

Ligheden mellem de to kommer tydeligere frem ved, at litteraturen er betragtet dels som en rumskabende funktion (genstanden) og dels som en betydningstilskrivende funktion: stilen, der ruller sig omkring dette rum og fænomenaliserer det. Litteraturen er således et vidtudfoldet fænomen!

På vej mod en anderledes litterær metode

Hvad var det, vi drømte om, da vi begyndte at læse om fænomenologi dér tilbage i slutningen af 1990'erne? Vi drømte om en teori, der udsprang af vores dagligdags bevidsthed, vores jeks erfaringer, og som ikke havde andre forudsætninger. En teori, der kunne forklare, hvordan litteratur virkede i sig selv og på vores bevidsthed. En teori, der gik et andet sted hen end naturvidenskabens objektive betegnelser i sine redegørelser for bevidsthed, kød og krop, en teori, som tænkte over ligheder med, men også over forskelle til det andet menneske uden for os, og som forstod denne persons livsverden og den måde, vedkommende udtrykte sig på, som forskellig fra min egen. Det litterære værk, vi mødte, var jo, som en anden person, fremmed for os, og først måtte man langsomt åbne sig for værket, som Thomas Illum Hansen gjorde opmærksom på. Vi ville bort fra strukturalismens aktantmodeller

og psykoanalysens udgangspunkt i ubevidstheden for at beskrive litteraturen som en kunstnerisk form produceret af en almindelig bevidsthed med talent for æstetisk fremføring. Det var skabelseserfaringen i værket, vi ville undersøge ved at fokusere på værkets lag, som Roman Ingarden (1931) havde fastslået dem: lydlaget, betydningsenhedernes lag, aspekternes lag (*Ansichten*) og genstandslaget. Derigennem skulle litteraturen også hjælpe os til at forstå vores egen bevidstheds opbygning.

Dupliciteten i den menneskelige opfattelse

Ved læsningen af fænomenologisk teori havde jeg, og det har jeg stadigvæk, fornemmelsen af at stå ved løsningen af bevidsthedens gåde, som dog endnu ikke har løst sig. Men på vejen har jeg fået en masse betegnelser for bevidsthedens dele, vigtigst nok *noema* (sagen) over for den måde, vi anskuer sagen på (*noesis*), samt det *selvhenvisende* i alle udsagn, samtidig med at de udtaler sig om sagen. Skulle jeg samle alle disse ting i én størrelse, vil jeg sige, at fænomenologien skærper opmærksomheden på det skjulte subjektive standpunkt midt i den objektive meddelelse. Altså dupliciteten i den menneskelige opfattelse af både inder- og yderverden. Opmærksomheden på alle de tillagte betydninger i fænomenet – og genstandsreferencen, altså de to fænomenaliteter i udsagnet, selvfremskæmmelsens fænomenalitet og intentionalitetens fænomenalitet (henimod sagen). Selve betegnelsen 'fænomenologi' henviser dermed til den menneskelige praksis med at fænomenalisere for at have med omverdenen at gøre. Vi er altid på sansernes afstand af genstandene, der simpelthen ikke kan komme konkret ind i bevidstheden, hvorfor vi danner fænomener som forestillinger og betydninger, som vi så kan "handle" med i stedet for. Vi ville dengang uddybe alle forståelsens led, vise hvor meget mere der lå skjult i formuleringer og tekster.

Fik vi så de metodegreb vi drømte om? Ja, det gjorde vi, først gennem Jørn Vosmars artikel i *Kritik* om "Værket verden, værkets holdning" (1969). I virkeligheden var det kun artiklens noter, der henviste til, hvorfra Vosmar havde sine analytiske greb,

nemlig eksistentialerne: tid, omverden, rum og jeg. De var hentet hos Heidegger og hans mange flere eksistentialer (ca. 32), hvoraf Vosmar havde udvalgt 4, fordi de stemte overens den med den sproglige deixis-analyse. Disse noter førte os til Roman Ingardens lag, som nykritikken byggede på, uden dog at antage filosofien bag. Men også jeg forblev i intentionalitetens verden, i dens fænomenalisering henimod den forestillede sag eller genstand i værkerne, virkelighedsbilledet i værkerne, og jeg havde ikke opmærksomheden nok rettet mod værkets selvfremskaffende dimension i stilen og dens stemninger, jeg-kategorien blev simpelt hen for smalt opfattet uden respekt for det ikkereflektoriske. Vosmar havde dog heller ikke særlig sans for stilen i værket som udtryk for det selvfremskaffende i det. Det er dette, jeg senere har forsøgt at imødekomme i min bog om prosastil *Møder med mere* (2014).

Fænomenologi og kristendom

I årene herefter blev jeg mere og mere interesseret i fænomenologien og dens relation til kristendommen. Den sidste har i mit liv ligget som en understrøm, fordi jeg havde tillid til 2000 års tænkning over mennesket i denne tradition. Jeg kom i Studenterkredsen i min studietid, en forening i Vartov for teologi og litteratur, og jeg har senere i mit liv talt meget med teologer og endog været med i en gruppe teologer og sprogfolk, der har skrevet og udgivet bønner til den danske folkekirke. Ved at gennemlæse Gondeks og Tengelyis bog om den nye fænomenologi i Frankrig (2011) kom jeg på sporet af den franske filosof Michel Henry (1922-2002), hvis tre sidste bøger om kristendom og fænomenologi, jeg har oversat: *Jeg er sandheden: Til en filosofi om kristendommen* fra 1996 (dansk 2021), *Inkarnation. Til en filosofi om kødet* fra 2000 (denne er måske den vigtigste, men desværre ikke trykt) og endelig *Kristus' egne ord* fra 2002 (der heller ikke er trykt).³

³ Jeg har dem liggende som pdf-filer og deler dem gerne gratis ud til interesserede (bohakon@hotmail.com).

Den vigtigste sammenhæng mellem de to, kristendom og fænomenologi, er "stedet", hvorfra de fænomenerer, nemlig menneskets indre virkelighed. Når Jesus i samtalen med Pilatus siger, at hans rige ikke er af denne verden, så ser Michel Henry det som et udtryk for samme sted, som fænomenologien taler fra. Når hans bog hedder *Jeg er sandheden*, så ligger der både det, at Jesus siger "Jeg er vejen, sandheden og livet", og så det forhold, at subjektet, jeget, er udgangspunktet i fænomenologien, der sættes som sandheden og livet (!). Men Henry har bevidst *radikaliseret* fænomenologien og taler om den *omvæltning*, den skal gennemgå, når den skal vende sig fra sin udadgående fænomenering styret af intentionaliteten og synet, til en indadgående fænomenering, hvor størrelserne er usynlige, men alligevel oplevelige i subjektets verden. Denne omlægning fører Michel Henry frem mod grundlæggelsen af Livsfænomenologien, som ser kristendommen som en slags tidlig fænomenologi, der blot siger Gud i stedet for Livet og mener såvel selve livsfølelsen i den enkelte som det liv, der ytrer sig stadigt gentagende fremad i generationernes følgen på hinanden.

Den klassiske fænomenologi omkring 1900 (Husserl m.fl.) var bundet til en antik græsk tanke om yderverdenen som den egentlige virkelighed. Vores egen store filosof, teologen K.E. Løgstrup (1905-1981), som tilbragte flere år ved Heideggers fænomenologiske lærestol, kan ses i forlængelse af denne klassiske fænomenologi, men dog med en karakteristisk variation. Han går i høj grad ud fra omverdenen som opfattet af dagligdagsbevidstheden, uden dog at fokusere på intentionaliteten. For ham betyder fænomenologi sammenhængen mellem mennesket og dets omverden, en førvidenskabelig sammenhæng, i og med at "verden er Guds" og dermed er både menneske og omverden Guds. Fænomenologien er så forståelsesformen, der kan vise denne sammenhæng, at verden er sådan, som vi opfatter den, når vi ikke ser den med videnskabstankens briller. Han lægger altså det for fænomenologien så vigtige udgangspunkt i erfaringen af, ikke den indre verden, men den ydre. Han har en ydre fænomenering

af den Gudsskabte verden (jf. Ole Jensen: *Historien om K.E. Løgstrup*, 2007).

Livs-fænomenologien

Op imod denne græske tradition i den klassiske fænomenologi, som Løgstrup til en vis grad tilhører, og som ytrer sig i intentionaliteten og tænkningen, stiller Henry så en indre fænomenalitet omkring alt det *usynlige*, men alligevel sansede i vores individuelle subjekt: glæden, smerten og lidelsen, dvs. livet i os, som yderverdenen intet ved om og ikke kan se, men som kristendommen har et sprog for. Det vil igen sige, at fokus rykkes fra tænkningen til indtrykkene og de affekter, de udløser. At sanse eller fornemme disse indtryk er jo subjektets område, den måde, det føler sig levende på, den måde, det afprøver sig selv på og bestemmer sig selv som levende. Subjektet ved jo udmærket, at dets *sig* er dets alene, men ser jo også, at mange omkring det er opbygget på næsten samme måde, hver især er de levende i hver deres jeg som del af et meget større *liv*, som pågår gennem generationer såvel som i hver af deres personers individuelle liv. Men dette liv har vi jo ikke givet til os selv, vi har fået det givet udefra som en åndelig fødsel, vi er, som Henry siger det, inkarnerede væsner, ånden er kommet i os, og det sanser vi i og med, at vi selvaftøvende åbenbarer for os selv, at vi er levende og har vores eget jeg, mig og sig. Livet er da blevet den usynlige genstand, den grundlæggende sansning i vores bevidsthed, som vi oplever selvaftøvende (er jeg i live? – ja, jeg er levende). Fænomenet som fænomen må derved have ændret sig. Dets genstandsreference er ikke længere kun til den ydre verden, men også til jegets usynlige selvoplevelse, og de betydninger, som lejr sig omkring denne, har at gøre med at befæste jeget med patos mod den nivellering, som truer fra det moderne sekulære samfund.

Udover fra kristendommen stammer ideen om livet som den radikale fænomenologis kerne nok også fra Husserls begreb om livsverdenen, der dukker op sent i hans forfatterskab. Men

Husserls livsverden handler stadig om den ydre verden, medens Livsfænomenologien peger ind mod affekterne lyst og ulyst i sindet, der sætter bevidstheden før intentionaliteten i det at være levende. Denne stadige spørgen til det forudliggende, til *før*, har således vist endnu et trin i fænomenologien og vil sikkert afføde flere. Og sådan set er det fænomenologiens grundlæggende spørgsmål: Hvad går forud for? Hvad går forud for Livet? Den, der giver det, dvs. har ordet for livet – det fortæller prologen fra Johannesevangeliet om og taler om livet i Gud.

Men selv i Livsfænomenologien er der to fænomenaliteter (to måder at danne fænomener på): den ydre verdens med intentionaliteten og den indre verdens med affekterne lyst og ulyst, hvori livet usynligt materialiserer sig.

Afsluttende om fænomenologi og litteratur

Endte min færd med fænomenologien så helt uden litteratur? Med at jeg tabte mit hoved i teologiens og filosofiens 'dyndede Kanal', som Sophus Claussen bruger udtrykket i digtet "Venedig" i en helt anden retning? Nej, vil jeg hævde.! Jeg måtte ind til de motiverende steder i bevidstheden, hvorfra litteratur bliver til som stadig omformede gentagelser. Jeg måtte gennem fænomenologien for at forstå det selv-udleverende og det *virkeligt levende* i den kunstneriske 'tale' om sagen i den ydre verden, stilen. Skabelsesprocessen for kunstværket ligner fænomenets dannelse, hvor betydningerne omslutter den referentielle 'genstand' eller værkets motor så meget, at den ikke ses. Men det var denne næsten usynlige indre motor i værket, eller gentagelsernes grundmodel, jeg søgte. Den 'genstands'-reference som måtte fænomenaliserere sig i værkets karakterer, dets handling og ikke mindst i skriftens stil gennem værket.

*

Jeg havde drømt om at skrive alt det ovenstående, klart og let tilgængeligt, som en hjælpende hånd til begyndere i fænomenologien. Det lykkedes ikke, men viljen var til stede til at

forklare mig, selv om det måtte føre til enkelte fejl. Mange gange møder man hos fænomenologiske filosoffer udsagnet om, at fænomenologien er et område, der fortsat udvikler sig. Dette udtrykker den stadige energi til at tænke videre over den menneskelige bevidstheds indretning, bevidsthedens veje og udtrykket for disse, som også blev det jeg fastholdt gennem mit livs beskæftigelse med litteratur, litteraturteori og filosofi.

Referencer

- Gondek, H.-D., & Tengelyi, L. (2011). *Neue Phänomenologie in Frankreich*. Suhrkamp.
- Hansen, T.I. (2001). *Tidens øje – rummets blik. Om fænomenologisk litteraturteori*. Syddansk Universitetsforlag.
- Hansen, T.I. (2008). Fænomenologisk læsning. I J. Fibiger, G. von Buchwald Lütken og N. Mølgaard (red.), *Litteraturens tilgange* (2. udg., s. 99-126). Gad.
- Heidegger, M. (2007). *Væren og tid* (C.R. Skovgaard, overs.). Klim. (Opr. *Sein und Zeit*, 1927).
- Henry, M. (u.å.). *Inkarnation. Til en filosofi om kødet* (B.H. Jørgensen, overs.). Ikke publiceret. (*Incarnation. Une philosophie de la chair*, Seuil, 2000).
- Henry, M. (u.å.). *Kristus' egne ord* (B.H. Jørgensen, overs.). Ikke publiceret. (*Paroles du Christ*, Seuil, 2002).
- Henry, M. (2000). *Incarnation. Une philosophie de la chair*. Paris: Seuil.
- Henry, M. (2021). *Jeg er sandheden. Til en filosofi om kristendommen* (B.H. Jørgensen, overs.). Spring. (*C'est moi la vérité. Pour une philosophie du christianisme*, Seuil, 1996).
- Ingarden, R. (1931). *Das literarische Kunstwerk. Eine Untersuchung aus dem Grenzgebiet der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft*. Halle: Max Niemeyer.
- Jensen, O. (2007). *Historien om K.E. Løgstrup*. Anis.
- Jørgensen, B.H. (2003). *Intentionalitet. Om litterær analyse på fænomenologisk grundlag*. Syddansk Universitetsforlag.

Jørgensen, B.H. (2014). *Møder med mere. Om litterær prosastil og pro-
saanalyse*. Spring.

Lübcke, P. (red.). (1983). Fænomen. *Politikens filosofileksikon* (s.
147). Politiken.

Schnell, A. (2019). *Was ist Phänomenologie?* Vittorio Klostermann.

Vosmar, J. (1969). Værket verden, værkets holdning. *Kritik*, 12, s.
76-107.

Zahavi, D. (1997). *Husserls fænomenologi*. Gyldendal.